

פרשת פְּקֻדֵי – דגל כחול לבן

אחד הסמלים הבולטים של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל הוא הדגל – דגל כחול לבן. נשאלת השאלה: מה משמעות הדגל בהשקפת היהדות?

בפרשת השבוע יש מקום מרכזי וחשוב לדגל. וכך נאמר בפרשה: "וְחָנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַתְּנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצַבָּאָתָם" (א נב), ובהמשך: "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶר לְבַיִת אֲבֹתָם וְחָנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנְּגִד סָבִיב לְאֶהֱל מוֹעֵד וְחָנּוּ" (ב ב). מסביר רש"י שכל ישראל חנו לפי בתי אבות ומשפחות, לפי שבטים ולפי אחת מארבע קבוצות השבטים (בלשון התורה: "דגלים"). רש"י במסכת הוריות (ו:): פירש שהמיקום של כל שבט ביחס למשכן היה אותו מיקום של אבי השבט בשעה שנשא את מיטת יעקב אביו. לדוגמא: אליסף בן רעואל שהיה נשיא שבט גד, חנה עם משפחתו בתוך המחנה של כל משפחות שבט גד, בצמוד למחנות של השבטים ראובן ושמעון, שביחד הרכיבו את "דגל מחנה ראובן". קבוצת שבטים זו חנתה מדרום למשכן, כמו שבנשיאת מיטת יעקב עמדו ראובן, שמעון וגד מצד דרום.

עד כאן דיברנו על הסדר והמיקום של כל שבט בתוך מחנה ישראל שהיה מחולק לארבע קבוצות, ארבעה "דגלים". מוסיפה התורה ואומרת שלכל שבט משנים עשר השבטים היה "אות", כלומר, יריעת בד צבועה שעליה היה מצויר הסמל של השבט, ולחפץ זה אנו קוראים בעברית שלנו "דגל" (ראה: הרב ארי שבט, "להרים את הדגל", ירושלים תשע"ד, עמ' 39). הצבע של יריעות הבד (בלשון התורה: "אותות") של כל שבט היה אותו צבע של האבן של כל שבט באבני החושן (רש"י על פי מדרש "תנחומא" ו"מדרש רבה"). לדוגמא: הדגל ("אות" בלשון התורה) של שבט ראובן היה צבוע באדום, בדומה לאבן שלו בחושן שהייתה אדום. האבן של שמעון היא פְּטָדָה, שצבעה ירוק, ולכן הדגל שלו היה בצבע ירוק ועליו הייתה מצוירת העיר שכם.

מטרת ציור העיר שכם על דגלו של שבט שמעון היא להזכיר לכולם את נקמתם של שמעון ולוי באנשי שכם על אשר טימאו את דינה אחותם. למרות הביקורת שהביע יעקב אבינו על צדדים מסוימים במעשה זה, עלינו לזכור ולהזכיר את חשיבותה של הנקמה כאשר היא בגבולות הנדרשים לה. כך אמרו רבותינו במסכת ברכות (לג.): גדולה נקמה שניתנה בין שני שמותיו של הקב"ה, שנאמר: "אֶל-נְקָמָתָהּ" (תהלים צד א), ופירש שם רש"י: "במקום שצריכה נקמה, דבר גדול הוא".

הנצי"ב מוולוז'ין בפירושו "העמק דבר" מדייק מלשון הפסוק "כָּאֵתָה לְבַיִת אֲבֹתֶם" (ב ב), שלא היה רק דגל ("אות") אחד גדול לכל שבט, אלא היה גם לכל בית אב בשבט דגל קטן משלו; הדגל הקטן היה מעוצב כמו הדגל השבטי הגדול, ובנוסף הייתה רשומה עליו אות אחת לציון בית האב.

על ערכו של דגל ישראל כתב הרב יוסף דב סולוביצ'יק מבוסטון בספרו "חמש דרשות" (וע"ע: "להרים את הדגל", עמ' 75). הוא מביא בדבריו את ההלכה ("שולחן ערוך" יורה דעה סימן שסד סעיף ד) שיהודי שנהרג על ידי גוי נקבר בבגדיו, וביארו שם המפרשים "כדי להעלות תָּמָה ולנקום נקם", וכמו שנאמר: "וְנִקְיָתִי, דָּמָם לֹא נִקְיָתִי" (יואל ד כא). מכאן הסיק הרב סולוביצ'יק, שבדגל ישראל יש ניצוץ של קדושה, הנובע ממסירות נפשם של אלפי לוחמים יהודים שדמם נשפך בהגנה על מדינת ישראל. על כן גם דגל ישראל מעורר את נקמת ה' באויבי ישראל, בדומה לדגל של שבט שמעון.

כידוע, עוצב דגל ישראל בדמות טלית בעלת פסים כחולים או שחורים, המזכירים את התכלת ("להרים את הדגל", עמ' 29–30). רבותינו ב"ספרי" (במדבר טו לט) ביארו שהתכלת רומזת לכילוי שונאי ישראל המצרים במכת בכורות ובים סוף. לפיכך מסמל דגל ישראל את שאיפתנו לגילוי מלכות ה' בעולם שיכלול נקמה בשונאי ישראל ומלחמה בלתי מתפשרת בכוחות הרוע בעולם.

יהי רצון שנזכה לראות בקרוב את נקמת ה' בכל אויבינו ומבקשי רעתנו, ואת דגל ישראל מתנוסס בכל מרחבי ארצנו הקדושה.